

УДК: 331.5

АНАЛІЗ ТРУДОРЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Гайдаш О. С. аспірант кафедри «Управління персоналом і економіка праці», Донецький національний університет

Гайдаш О. С. Аналіз трудоворесурсного забезпечення української економіки.

Стаття присвячена аналізу стану трудоворесурсної безпеки економіки України. У науковій роботі визначено сутність поняття «трудоворесурсна безпека», розкрито погляди вітчизняних науковців щодо її складових. Проаналізовано стан трудоворесурсного забезпечення української економіки за такими напрямками: демографічні показники, показники функціонування ринку праці, показники професійно-кваліфікаційної та освітньої структури трудового потенціалу, показники матеріального та фінансового забезпечення населення, показники розвитку соціальної інфраструктури і системи забезпечення соціальними послугами. На основі аналізу демографічних показників встановлено, що останніми роками в Україні домінує звужений режим відтворення населення, та визначено чинники, що негативно впливають на стан трудоворесурсного забезпечення: погіршення здоров'я населення; старіння населення; інтенсифікація міграційних процесів. Аналіз показників функціонування ринку праці свідчить про наявність стабільної тенденції до підвищення рівня зайнятості і, відповідно, зниження рівня безробіття. Встановлено наявність структурної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями, що постійно зростає. Разом з тим, серед економічно активного населення постійно зростає чисельність осіб, що мають повну вищу освіту. Показники реальної заробітної плати мають надто повільні тенденції до зростання, а варіація верхньої та нижньої межі заробітної плати сягає на місяць від 1118 грн. до 20 000 грн. Проведений аналіз чинників впливу на стан трудоворесурсної безпеки в Україні дозволяє зробити висновок про наявність деформацій у структурі трудових ресурсів та загострення кризових явищ у соціально-економічній сфері, а також відсутність дієвої державної політики в галузі управління трудоворесурсним потенціалом. Запропоновано пріоритетні напрями посилення трудоворесурсної безпеки України.

Гайдаш Е. С. Анализ трудоворесурсного обеспечения украинской экономики.

Статья посвящена анализу состояния трудоворесурсной безопасности экономики Украины. В научной работе определена сущность понятия «трудоворесурсная безопасность», раскрыты взгляды отечественных ученых относительно ее составляющих. Проанализировано состояние трудоворесурсного обеспечения украинской экономики по следующим направлениям: демографические показатели, показатели функционирования рынка труда, показатели профессионально-квалификационной и образовательной структуры трудового потенциала, показатели материального и финансового обеспечения населения, показатели развития социальной инфраструктуры и системы обеспечения социальными услугами. На основе анализа демографических показателей установлено, что в последние годы в Украине доминирует суженный режим воспроизводства населения, определены факторы, которые негативно влияют на состояние трудоворесурсного обеспечения: ухудшение здоровья населения; старение населения; интенсификация миграционных процессов. Анализ показателей функционирования рынка труда свидетельствует о наличии стабильной тенденции к повышению уровня занятости и, соответственно, снижению уровня безработицы. Установлено наличие структурной диспропорции между спросом на рабочую силу и ее предложением по профессиям, которая постоянно растет. Вместе с тем, среди экономически активного населения постоянно увеличивается численность лиц, имеющих полное высшее образование. Показатели реальной заработной платы имеют слишком медленные тенденции к росту, а вариация верхней и нижней границы заработной платы достигает в месяц от 1118 грн. до 20 000 грн. Проведенный анализ факторов влияния на состояние трудоворесурсной безопасности в Украине позволяет сделать вывод о наличии деформаций в структуре трудовых ресурсов и обострения кризисных явлений в социально-экономической сфере, а также отсутствию действенной государственной политики в области управления трудоворесурсным потенциалом. Предложены приоритетные направления усиления трудоворесурсной безопасности Украины.

Gaydash E. Analysis of the labor resource providing Ukrainian economy.

This article analyzes the state of labor resource safety of Ukraine's economy. In a scientific work defined the essence of the concept of «labor resource security», disclosed the views of local scientists as to its constituents. The state of the labor resource providing Ukrainian economy in the following areas: demographics, indicators of the functioning of the labor market, indicators vocational qualification and the educational structure of the labor potential, indicators of material and financial support of the population, indicators of social infrastructure and provide social services. Based on the analysis of demographic indicators revealed that in recent years in Ukraine is dominated narrowed mode of reproduction, the factors that negatively affect the state of labor resource software: the deterioration of public health; aging population, the intensification of migration processes. Analysis of the performance of the labor market indicates a stable trend of rising employment and, consequently, reduce the unemployment rate. The presence of structural imbalances between labor demand and supply across occupations,

which is constantly growing. However, among the economically active population is increasing the number of people who have completed higher education. Indicators of real wages are too slow upward trend, and a variation of the upper and lower limits of wages up to a month from 1,118 UAH to 20,000 UAH. The analysis of the factors influencing the state of the labor resource security in Ukraine suggests the presence of strain in the structure of labor and aggravation of the crisis in the socio-economic sphere, as well as the absence of effective state policy in the field of labor resource potential. Proposed priority areas for strengthening labor resource security of Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах посилення процесів інтеграції, транснаціоналізації, інформатизації одним із головних джерел забезпечення ефективного функціонування національної економіки є збереження та розвиток її трудоворесурсної складової. На сучасному етапі ринкових трансформацій проблеми трудоворесурсного забезпечення національної економіки мають першочергове значення, оскільки Україна не зможе успішно конкурувати з іншими країнами, економічні системи яких мають переваги за рахунок високої якості трудових ресурсів (країни Західної Європи, США, Японія тощо). Враховуючи вищезазначене, постає необхідність комплексного та системного моніторингу стану і можливих загроз національній безпеці України у питаннях подолання демографічної кризи та розвитку трудоворесурсного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому проблематиці формування та розвитку людських ресурсів присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких: В. Петюх, С. Бандур, О. Грішнова, О. Цимбал, О. Малиновська, Д. Богиня, О. Бендасюк, А. Колот, Е. Лібанова, С. Калініна та ін. Разом з тим, проблеми забезпечення трудоворесурсної безпеки на національному рівні залишаються малодослідженими і потребують подальшого наукового аналізу і систематизованого підходу до їх вирішення.

Мета статті – аналіз трудоворесурсної ситуації в Україні і на цій основі - визначення основних напрямів подолання негативних тенденцій у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні науковці С. Бандур та О. Цимбал розглядають трудоворесурсну безпеку як гармонійне поєднання мінімум трьох складових [1]:

- 1) оптимальної чисельності економічно активного населення та якості його людського капіталу (робоча сила + соціальний капітал);
- 2) гарантії запобігання усуненню національної робочої сили від професій і видів діяльності, що повноцінно підтримують спеціалізацію країни в глобальному просторі;
- 3) гарантії запобігання втрати резидентами національної економіки контролю над трудовими процесами, які забезпечують відтворення інноваційних технологій в будь-якому виді економічної діяльності, з метою підтримки потрібного порогу незалежності економіки країни.

Дійсно, рівень розвитку людських ресурсів - перша зазначена складова - є основою трудоворесурсної безпеки будь-якої країни. Чисельність та якість людських ресурсів, насамперед, визначається особливостями демографічної ситуації, зайнятості населення на ринку праці, професійно-кваліфікаційної та освітньої структури трудового потенціалу, матеріального та фінансового забезпечення населення, розвитку соціальної інфраструктури і системи забезпечення соціальними послугами.

Демографічні показники є визначальним фактором кількісного складу людських ресурсів. Останніми роками в Україні домінує звужений режим відтворення населення (від'ємний природний приріст), що значною мірою обумовлює погіршення демографічної ситуації в державі (рис.1).

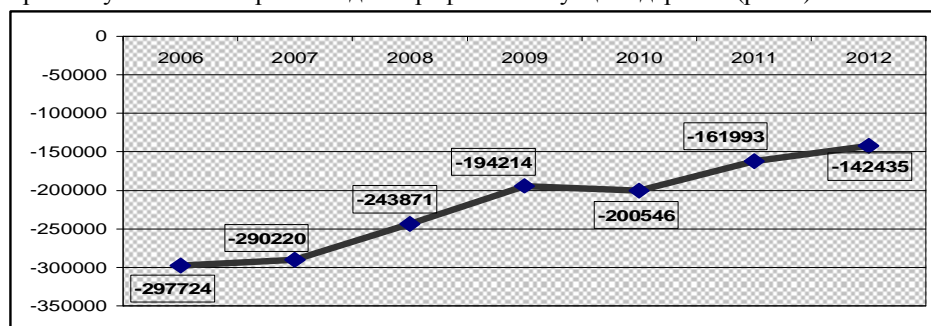

Рис.1 Динаміка показника природного приросту (скорочення) населення в Україні у 2006-2012 рр., осіб, [3]

Крім того, негативний вплив на стан трудоворесурсного забезпечення здійснюють і такі чинники, як:

- погіршення здоров'я населення;
- старіння населення (частка населення у віці 60 років і старші (показник старіння населення) щорічно збільшується: на початок 2008 р. – 20,3%; 2009 р. – 20,4%; 2010 р. – 20,7%; 2011 р. – 20,9%, 2012 р. – 21,2%) [11];
- інтенсифікація міграційних процесів (вплив міграційних процесів на розвиток національної економіки має суперечливий характер і нерідко супроводжується негативними наслідками в сфері трудоворесурсної безпеки).

Питання трудоворесурсної безпеки пов'язані також зі сферою прикладання праці, а отже – зайнятістю населення, безробіттям. Аналізуючи дані табл.1, можна зробити висновок про наявність стабільної тенденції до підвищення рівня зайнятості (на 2,2% у 2012 р. у порівнянні з 2006 р.) та, відповідно, зменшення рівня безробіття (на 1,3% у 2012 р. порівняно з 2009 р. (порівняння проводиться з 2009 р., оскільки світова фінансово-економічна криза призвела до різкого підвищення рівня безробіття у цьому році)).

Таблиця 1 - Динаміка показників зайнятості та безробіття в Україні у 2006-2012 рр.,
(за методологією МОП), [7]

Рік	Чисельність зайнятих, тис. осіб	Рівень зайнятості, %	Чисельність безробітних, тис. осіб	Рівень безробіття, %
2006	20 730,4	57,9	1 515,0	6,8
2007	20 904,7	58,7	1 417,6	6,4
2008	20 972,3	59,3	1 425,1	6,4
2009	20 191,5	57,7	1 958,8	8,8
2010	20 266,0	58,5	1 785,6	8,1
2011	20 324,2	59,2	1 732,7	7,9
2012	20 354,3	59,7	1 657,2	7,5

Розглядаючи професійно-кваліфікаційну складову оптимальної чисельності людського капіталу, яка обумовлює трудоворесурсну безпеку держави, слід зауважити, що однією з головних проблем ринку праці України є наявність структурної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями, що постійно зростає, і виступає фактором, що обмежує можливості працевлаштування безробітних та задоволення потреб роботодавців у працівниках (табл.2).

Таблиця 2 - Співвідношення пропозиції і попиту на робочу силу у 2008-2012 рр., разів*

Професійна група	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери	9,6	7,9	9	9,4	12,4
Професіонали	5	4,5	5,3	5,1	5,6
Фахівці	5,9	5,7	7,1	10,6	8,6
Технічні службовці	12,1	13	14,4	16,1	22,2
Працівники сфери торгівлі та послуг	12,7	8,25	9,6	11,5	15,0
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	52,5	27,8	32,5	34,2	33,8
Кваліфіковані робітники з інструментом	5,8	6,8	5,3	4,4	6,2
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	12,6	13,9	13,6	11,9	15,1
Найпростіші професії**	14,3	9,3	10,4	10,4	13,1

* Джерело: розраховано автором за даними [8, 9,10]

** включаючи осіб без професії

Протягом досліджуваного періоду найбільш значне перевищення пропозиції над попитом на робочу силу спостерігається у таких професійних групах, як: «Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства», «Технічні службовці», «Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин», «Працівники сфери торгівлі та послуг».

Головною причиною такої ситуації є відсутність тісного зв'язку між потребами національної економіки і структурою підготовки кадрів. Вирішення проблеми узгодженості попиту та пропозиції трудових ресурсів можливе лише при наявності координації регіональної соціально-економічної, фінансової та демографічної політики, метою якої буде управління мобільністю робочої сили з урахуванням питань забезпечення житлом при зміні місця роботи з одночасним удосконаленням системи професійної підготовки та перепідготовки. Відсутність виваженої політики державного управління в цій сфері перешкоджає нормальному перерозподілу робочої сили між регіонами країни та секторами економіки.

Важливою характеристикою якості людських ресурсів є рівень освіти. Аналізуючи дані табл.3, можна зробити висновок про те, що серед економічно активного населення України постійно зростає чисельність осіб, що мають повну вищу освіту. Так, чисельність осіб, що мають повну вищу освіту, у 2012 р. збільшилась на 1793,2 тис. осіб у порівнянні з 2006 р., що свідчить про стабільне підвищення якості людських ресурсів України.

Основою економічних перетворень розвинених країн (США, Японії, країн ЄС) вже понад півстоліття є наука. Україна традиційно вважається державою зі значним науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами, розвинутою системою підготовки кадрів. Основними формами підготовки

наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура і докторантура. Підготовка кандидатів і докторів наук здійснюється вищими навчальними закладами третього і четвертого рівнів акредитації та науково-дослідними установами. Так, з 2006 по 2012 рр. чисельність аспірантів та докторантів зросла на 2899 осіб та 258 осіб відповідно (табл.4).

Таблиця 3 - Розподіл економічно активного населення України за рівнем освіти у 2000-2012 рр., [4]

Рік	Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб						
	усього	у тому числі мають освіту					
		повну вищу	базову вищу	неповну вищу	повну загальну середню	базову загальну середню	початкову загальну або не мають освіти
2000	22 830,8	4 328,3	4 733,5	5 556,8	5 688,6	2 141,0	382,6
2005	22 280,8	4 687,2	4 447,6	4 934,4	9 600,3	2 374,0	237,3
2010	22 056,1	5 693,0	4 231,4	4 528,1	9 895,3	1 604,2	99,6
2011	22 056,9	5 907,7	4 229,1	4 468,8	9 986,5	1 400,3	64,5
2012	22 011,5	6 121,5	4 204,2	4 455, 4	10 043,6	1 142,0	44,8

Таблиця 4 - Динаміка кількості аспірантів та докторантів у 2006-2012 рр., осіб, [2]

Навчальний рік	Кількість аспірантів	Кількість докторантів
2006-2007	31 293	1 373
2007-2008	32 497	1 418
2008-2009	33 344	1 476
2009-2010	34 115	1 463
2010-2011	34 653	1 561
2011-2012	34 192	1 631

Найбільша кількість аспірантів навчається у галузі економічних та технічних наук. Звертає на себе увагу зростання підготовки аспірантів та незначне зменшення докторантів у галузі державного управління – у 2011 р. навчалось 766 аспірантів та 75 докторантів (у 2010 р. – 762 аспіранти та 81 докторант, у 2009 р. – 629 та 81 відповідно) [6].

Як і раніше, переважна більшість майбутніх наукових кадрів навчається за рахунок державного бюджету, при цьому питома вага аспірантів, які не платять за своє навчання, щороку зменшується. Так, якщо у 2000 р. за рахунок державного бюджету навчалось 92% аспірантів, то у 2011 р. – 85%. Питома вага докторантів залишилась без суттєвих змін і склала 93%. Можливість оплатити навчання самостійно або за рахунок інших джерел знайшли у 2011 р. 5,2 тис. аспірантів та 108 докторантів.

Особливе занепокоєння на сучасному етапі розвитку національної економіки викликає збільшення частки висококваліфікованих фахівців серед емігрантів. Так, щорічна інтелектуальна еміграція з України налічує приблизно 95,4 тис. фахівців, тобто мігрує кожний 25 – 26 спеціаліст з вищою освітою [13, с. 34]. Як правило, таких спеціалістів запрошують на роботу на довгостроковий період, або ж пропонують постійне проживання. В результаті професійний досвід, знання, набуті в нашій державі та за її рахунок, починають примножувати суспільний інтелект держав, що запрошують до себе необхідних спеціалістів. Це негативно позначається не тільки на кількісному, але й на якісному потенціалі людських ресурсів держави.

Підґрунтям для забезпечення відновлення та розвитку людських ресурсів є матеріальне та фінансове забезпечення населення. Для того, щоб надати статистичну оцінку доходам населення, проаналізуємо співвідношення динамік реальної та номінальної заробітної плати громадян України і порівняємо між собою (табл.5).

Таблиця 5 - Динаміка номінальної і реальної середньомісячної заробітної плати та індексу споживчих цін в Україні у 2006-2012 рр., [5, 10]

Рік	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата		Індекс споживчих цін, %
	грн.	Темп зростання до відповідного періоду попереднього року, %	грн.	Темп зростання до відповідного періоду попереднього року, %	
2006	1 041,5	-	933,2	-	111,6
2007	1 351,1	129,7	1 158,7	124,2	116,6
2008	1 806,3	133,7	1 476,9	127,5	122,3
2009	1 906,0	105,5	1 697,2	114,9	112,3
2010	2 239,0	117,5	2 052,2	120,9	109,1
2011	2 633,0	117,6	2 517,2	122,7	104,6
2012	3 025,6	114,9	2 869, 6	114,4	107,9

За даними офіційної статистики, номінальна заробітна плата за 2006-2012 рр. коливалась в межах від 1 041,5 грн. у 2006 р. до 3 025,6 грн. в 2012 р. Середній темп зростання номінальної заробітної плати за досліджуваний період становив 119,8%, а середнє значення індексу споживчих цін за цей період складо 112,1% при середньому темпі зростання реальної заробітної плати – 120,8%. Як видно з табл.5, показник номінальної заробітної плати у 2008 р. по відношенню до попереднього року мав найбільший темп зростання за весь досліджуваний період, який складав відповідно 133,7%, а найменший темп зростання у 2012 р. - 114,9%. У 2010 році економічна ситуація у країні дещо покращилась і темп зростання номінальної заробітної плати досяг 120,9%, а фактичний розмір номінальної заробітної плати на місяць перевищив межу 2000 грн., досягши відмітки 2239 гривень. Станом на 2012 р. за офіційними даними номінальна заробітна плата громадян України складала 3 025,6 грн.

Стосовно індексу споживчих цін, то темп його зростання у порівнянні з попереднім роком протягом досліджуваного періоду динамічно змінювався. Так, верхня його межа становила 122,3% у 2008 р., а нижня – 104,6% у 2011 р.

Реальна заробітна плата за досліджуваний період коливалась в межах від 933,2 грн. в 2006 р. до 2 869,6 грн. в 2012 р. Найбільший темп зростання реальної заробітної плати припав на 2008 рік та склав 127,5%, однак, враховуючи темп зростання індексу споживчих цін, що склав 122,3%, та пік фінансово-економічної кризи, таке зростання не призвело до бажаного соціально-економічного зростання. Вже у 2009 р. темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати знизились на 28,2% та 12,6% відповідно.

Незважаючи на позитивні показники зростання номінальної заробітної плати в Україні, говорити про високий рівень життя її населення не доводиться, оскільки показники реальної заробітної плати мають надто повільні тенденції до зростання, а варіація верхньої та нижньої межі, заробітної плати сягає на місяць від 1118 грн. до 20 000 грн. Наприклад, в установах освіти, де працівники мають високий кваліфікаційний та професійний рівень, забезпечений вищою освітою, у грудні 2011р. лише у чверті працюючих нарахована заробітна плата становила понад 3000 грн., в установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги ще менше – у 16,8% працюючих. Разом з тим, серед зайнятих у сфері фінансової діяльності зазначена категорія складала більше половини [12].

Крім того, існує загроза трудоворесурсній безпеці через значну диференціацію рівня оплати праці в окремих галузях економіки, зокрема в сільському господарстві, соціальній сфері. Тенденція до зменшення частки заробітної плати в сукупних доходах як населення в цілому, так і працюючих, обумовлює неповноцінне відтворення робочої сили, низьку мотивацію до праці, незацікавленість у технологічному оновленні виробництва, низьку якість виконуваних робіт. Низький рівень заробітної плати обумовлює і відповідний низький платоспроможний попит, що не сприяє розширенню виробництва, більш того, призводить до його згортання, пристосування до вкрай обмеженої купівельної спроможності населення.

Ефективна державна політика, спрямована на забезпечення досягнення відповідного життєвого рівня населення, може бути реалізована лише за умови всебічного врахування системної дії комплексу соціальних чинників, що його зумовлюють. На рис.2 наведено динаміку витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Протягом досліджуваного періоду державні витрати на соціальний захист збільшилися на 83 962,7 млн. грн. у 2012 р. порівняно з 2006 р.

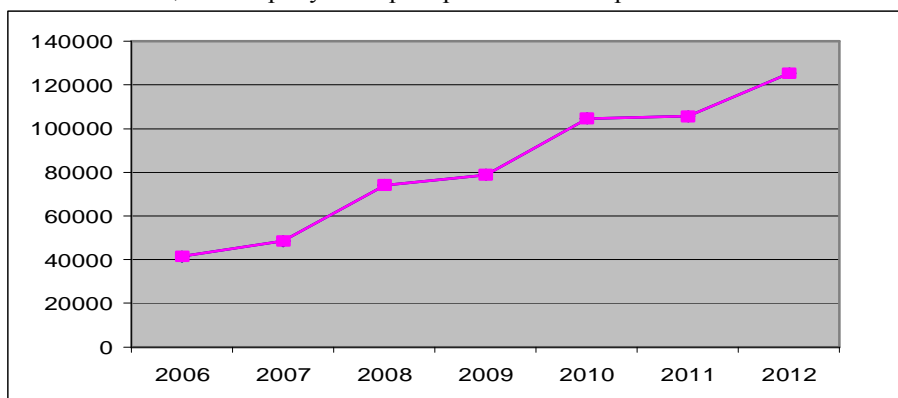

Рис.2. Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення у 2006-2012 рр., млн. грн., [11]

В Україні система соціального захисту населення представляє собою матеріальну допомогу переважно для таких категорій громадян, як пенсіонери, сім'ї з дітьми, безробітні, малозабезпечені сім'ї, громадяни, які частково або повністю втратили працездатність.

Слід також зазначити, що обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, що відображається у державному бюджеті, не розкриває реального обсягу всього бюджетного фінансування, яке спрямовується в Україні на сферу соціального захисту та соціального забезпечення. Це пояснюється тим, що відповідно до діючої системи бухгалтерського обліку, деякі складові видатків на фінансування соціальних послуг, соціальних виплат та інших заходів соціального захисту включаються до інших видаткових статей бюджету, а саме: видатків на житлово-комунальне господарство, освіту, духовний і фізичний розвиток, охорону здоров'я, громадський порядок та оборону тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, трудоворесурсна безпека є чинником економічного розвитку країни, який, базуючись на демографічній та соціально-трудовій політиці держави, забезпечить наявність у державі робочої сили достатньої кількості і якості, здатної забезпечити стале зростання вітчизняної економіки, гарантувати високий рівень економічної безпеки держави.

Аналізуючи чинники впливу на стан трудоворесурсної безпеки в Україні, необхідно відзначити наявність деформацій у структурі трудових ресурсів, що поглибилась внаслідок тривалого спаду в економіці та загострення кризових явищ у соціально-економічній сфері, а також відсутності дієвої державної політики в галузі управління трудоворесурсним потенціалом. З нашої точки зору, для врегулювання ситуації, що склалася в Україні, насамперед, необхідно реалізувати наступні заходи:

- проаналізувати існуючі проекти програм соціально-демографічного розвитку держави, що орієнтовані на забезпечення розширеного відтворення населення, поліпшення стану здоров'я та збільшення тривалості життя з подальшою їх оптимізацією з метою їх узгодження щодо належного фінансового забезпечення;

- розробити механізм прогнозування професійних потреб економіки для формування трудоворесурсного забезпечення на перспективу;

- запровадити систематичний моніторинг трудових ресурсів у державі та регіонах, а також прогнозних показників ринку праці за групами професій та видами економічної діяльності;

- розробити програму, спрямовану на усунення значної диференціації в оплаті праці за галузями економіки;

- посилити контроль за правовим забезпеченням трудових відносин і дотриманням роботодавцями соціальних гарантій матеріального забезпечення працюючих;

- розробити дієвий механізм моніторингу міграційних процесів на державному рівні;

- розробити пропозиції щодо підвищення доходів і рівня життя населення, посилення соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Банбур С.І., Цимбал О.І. Трудоворесурсна безпека України в контексті глобалізації економіки та розвитку світового ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdu/ekon/2007_1/02.pdf
2. Вищі навчальні заклади : [статистична інформація] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Демографічна ситуація в Україні у 2012 р. : [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Економічна активність населення України у 2012 р. : [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Ігнатова О.М., Стародубцева Т.В., Тарасенко М.В. Статистична оцінка доходів населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1859>
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні (2012 р.) : [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Основні показники ринку праці України (річні дані) : [статистична інформація] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Ринок праці у 2009 р. : [довідь] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Ринок праці у 2011 р. : [довідь] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Ринок праці у 2012 р. : [довідь] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Соціальний захист населення (2013 р.) : [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Соціальні індикатори рівня життя населення (2012 р.) : [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Телефанко Н. Б. Інтелектуальна міграція з України в умовах міжнародної економічної інтеграції // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2011. – №52/2. – С.32-41.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, робоча сила, трудоворесурсна безпека, заробітна плата, соціальне забезпечення, освітньо-кваліфікаційна структура робочої сили.

Ключевые слова: занятость, безработица, рабочая сила, трудоворесурсная безопасность, заработная плата, социальное обеспечение, образовательно-квалификационная структура рабочей силы.

Keywords: employment, unemployment, labor force, labor resource safety, wages, social safety, education and qualification structure of the workforce.